

KS. PAWEŁ ŚLAWSKI

WPLYW SŁÓW KONSEKRACJI W MSZALE PAWŁA VI NA PRZEŻYWANIE OFIARY MSZY ŚWIĘTEJ

„W epiklezie Kościół prosi Ojca, aby zesłał Ducha swego (lub pełnię swojego błogosławieństwa) na chleb i wino, aby Jego mocą stały się Ciałem i Krwią Jezusa Chrystusa i aby ci, którzy uczestniczą w Eucharystii, byli jednym ciałem i jedną duszą. W opisie ustanowienia Eucharystii moc słów i działania Chrystusa oraz moc Ducha Świętego sprawia, że pod postaciami chleba i wina uobecniają się sakramentalnie Ciało i Krew Chrystusa, Jego ofiara złożona na krzyżu raz na zawsze¹”.

W latach 2019-2022 w Polsce w ramach programu duszpasterskiego realizowany jest temat: „Eucharystia daje życie”. Pojawia się w trzech odsłonach, skupiając się na wyznawaniu wiary, celebrowaniu liturgii i posłaniu ucznia ze zdobytym doświadczeniem wiary. Wpisując się w realizację programu, niniejsze opracowanie ma służyć poznaniu roli i znaczenia słów konsekracji w przeżywaniu Świętej Liturgii.

Słowa wypowiedziane przez Jezusa w Wieczerniku podczas Ostatniej Wieczery są punktem kulminacyjnym każdej Eucharystii, podczas której dokonuje się przemiana chleba i wina w Ciało i Krew Jezusa Chrystusa. Ta święta przemiana jest darem Zmartwychwstałego, który polecił swoim uczniom, aby sprawowali Jego ofiarę jako pamiątkę aż do końca świata. Jezus, celebrując Ostatnią Wiechezę

KS. MGR PAWEŁ ŚLAWSKI, kapłan diecezji rzeszowskiej magister teologii, obecnie studiuje pedagogikę na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim (Instytut Pedagogiki). ORCID: 0000-0003-1136-4646. Kontakt: Siepietnica 72, 38-340 Biecz, p.slawski7@gmail.com.

1. *Katechizm Kościoła Katolickiego*, Poznań 1994, nr 1353.

w kontekście żydowskiej Paschy, pozostawił swoim uczniom słowa pełne mocy sprawczej dokonującej przemiany chleba i wina w Jego Najświętsze Ciało i Krew. Te słowa można nazwać słowami konsekracji, a całą sekcję Modlitwy eucharystycznej opowiadaniem o ustanowieniu, czyli *Narratio institutionis*. Już w Wieczerniku zgromadzeni uczniowie spożywali Ciało i Krew Jezusa, swojego Mistrza i od tego czasu całe liturgiczne życie Kościoła koncentruje się wokół sakramentów, a szczególnie Eucharystii, która jest źródłem i szczytem życia chrześcijańskiego. Źródłem tego sakramentu jest Misterium Paschalne Jezusa Chrystusa.

Sobór Watykański II zaprasza do głębszej refleksji nad tajemnicą Eucharystii. Czynnikiem wpływającym na zmniejszenie poczucia sacrum w Liturgii jest brak dobrego zrozumienia i wyjaśnienia towarzyszących jej obrzędów, znaków i gestów wykonywanych podczas sprawowania Eucharystii. Czynnikiem ten stał się głównym motywem do podjęcia analizy zagadnienia Eucharystii w bardzo szczegółowej kwestii dotyczącej słów konsekracji.

Eucharystia jest formą pamiątki sprawowanej przez kapłanów Nowego Przymierza, wg wzoru pozostawionego podczas Ostatniej Wieczery, sięgającego źródłami do celebracji żydowskiej Paschy. To właśnie w żydowskich gestach, modlitwach dokonujących się podczas celebrowania Paschy, można odnaleźć początki schematu Ostatniej Wieczery. Jezus, przewodnicząc tej Wieczery, wykorzystał elementy strukturalne Wieczery paschalnej i nadał im nową treść, wiążąc je ze swoją Męką, Śmiercią i Zmartwychwstaniem. Jezus, celebrując Ostatnią Wieczere, wydał polecenie powtarzania tych gestów przez Apostołów.

Chrześcijanie od samego początku mieli świadomość wyjątkowości słów Chrystusa wypowiedzianych podczas Ostatniej Wieczery. Przejawiało się to początkowo w tzw. *disciplina arcani*, gdzie w Modlitwie eucharystycznej mogli uczestniczyć tylko chrześcijanie. W późniejszym okresie przerodziło się ono w specjalną formę wypowiedziania tekstu przyciszonym głosem, a obecnie głośno, z wielkim pietyzmem i powagą. Dzisiejsze rozumienie daje owocniejszą możliwość uczestniczenia w celebracji Eucharystii oraz ukazania rangi tych słów, będących punktem kulminacyjnym całej Mszy Świętej.

W omawianym opracowaniu uwaga zostanie skupiona na procesie kształtowania się słów konsekracji. Przy tworzeniu niniejszej artykułu zostały najpierw zgromadzone niezbędne materiały. Następnie uporządkowano zebrane teksty i na ich podstawie dokonano opracowania, które opiera się na materiałach źródłowych. Są nimi przede wszystkim Pismo Święte, teksty patrystyczne i księgi liturgiczne Kościoła rzymskiego. W opracowaniu materiałów służących przygotowaniu niniejszego tekstu konieczna była analiza metodą historyczną oraz analityczną źródeł biblijnych oraz liturgicznych, pozwalająca na analizę słów konsekracji.

Problem, który stał się przedmiotem, jest wieloaspektowy i wymaga głębszej analizy lingwistycznej oraz historycznej słów konsekracji zawartych w Modlitwie

eucharystycznej ze słowami w tekstach biblijnych. Aspekt liturgiczny wnosi nowe treści w rozumienie słów konsekracji.

1. Paschalne elementy w celebracji Ostatniej Wieczerzy

Początków celebrowania Eucharystii należy szukać w corocznym święcie Paschy, którego początki odnajdziemy w *Księdze Wyjścia*, a które łączy się bezpośrednio z doświadczeniem historycznym Izraela zamkniętym w dwóch wydarzeniach: wyjściu z niewoli egipskiej oraz zawarciu Przymierza na górze Synaj. Pascha w historiografii, teologii i liturgii Starego Testamentu traktowana była zawsze zarówno jako wydarzenie, jak i jako pamiątka liturgiczna pełniąca funkcję archetypu².

Starotestamentalna celebracja Paschy została opisana w dwóch miejscach. Najpierw *Księga Wyjścia* (rozdział 12) ukazuje teologiczne znaczenie Paschy, ze szczególnym uwzględnieniem zbawczego działania Boga w historii Izraela. W *Księdze Powtórzonego Prawa* (rozdział 16) natomiast, oprócz zbawczego działania Boga, ukazana została koncepcja przejścia z niewoli do wolności. W obchodach Paschy ukazują się dwa aspekty treści wydarzeń: skupienie się na zabiciu i spożywaniu baranka paschalnego oraz wyjście z Egiptu, które odczytywane jest jako przejście z niewoli do wolności³. Szczególne znaczenie dla liturgii Starego Testamentu ma w tym miejscu polecenie, jakie Izraelici otrzymali od Boga zawarte w Wj 12,14: „dzień ten będzie dla was dniem pamiętnym i obchodzić go będziecie jako święto dla uczczenia Pana. Po wszystkie pokolenia – na zawsze w tym dniu będziecie obchodzić święto”.

Celem tego święta było przypomnienie wydarzeń zbawczych, dokonanych przez Boga w historii Izraela⁴. W Starotestamentalnej historiografii koncepcja pamiątki – *zikkaron* łączy niejako przeszłość – historię zbawienia z przyszłością. To pomiędzy tymi dwoma rzeczywistościami mieści się celebracja Paschy⁵. Oprócz charakteru pamiątki, Pascha była także znakiem nadania Prawa i zawarcia Przymierza. Jako pamiątka dawała Żydom możliwość przeżywania fizycznego udziału w zbawczych wydarzeniach dokonanych przez Boga w historii Izraela⁶.

2. Por. A. Bergamini, *Chrystus – świętem Kościoła. Rok liturgiczny. Historia, celebracja, teologia, duchowość, duszpasterstwo*, Kraków 2003, s. 177.

3. Tamże, s. 178-179.

4. Por. P. Benoit, *Opisy ustanowienia Eucharystii*, w: *Biblia dzisiaj*, red. J. Kudasiewicz, Kraków 1969, s. 336.

5. Por. A. Bergamini, *Chrystus – świętem Kościoła*, s. 180-181.

6. Por. R. Pietkiewicz, *Biblijne przekazy o ustanowieniu Eucharystii: studium egzegetyczno-teologiczne*, „Wrocławski Przegląd Teologiczny”, 2009, t. 17, nr 2, s. 81-82.

Na podstawie tekstów ewangelicznych nie można powiedzieć w jednoznaczny sposób, czy Ostatnia Wieczerza Chrystusa w dzień przed Jego męką i śmiercią była wieczerzą paschalną w ścisłym znaczeniu tego pojęcia. Na pewno wolą samego Chrystusa było, aby odbywała się ona w klimacie Paschy Starego Testamentu. W opisie Ostatniej Wieczerzy można więc wyodrębnić pewne elementy, które należą do tradycyjnej celebracji Paschy Izraela. Przy wstępnym błogosławieństwie chleba i wina Jezus zapowiedział uczniom, że więcej nie będzie spożywał Paschy i nie będzie pił napoju z owocu winnego krzewu, aż przyjdzie Królestwo Boże (Mt 26,29)⁷. Tym kielichem był bez wątpienia pierwszy kielich Paschy⁸. Zapowiedź zdrady Judasza można umiejscowić podczas spożywania przystawki, kiedy to sam Jezus zamoczył kawałek chleba w misie z sosem i podał go zdrajcy (J 12,21-30). Tym kęsem były zapewne gorzkie zioła zawarte w sosie *charoszet*⁹. Za moment dzisiejszej konsekracji uchodzi gest błogosławienia, łamania i spożywania chleba przypadający na właściwą część uczyty paschalnej (Mt 26,26). To zaś, co dzisiaj nazywa się konsekracją wina, miało miejsce podczas błogosławienia trzeciego kielicha (Mt 26,27-28). Zbieżnością Ostatniej Wieczerzy z Paschą Izraela jest moment śpiewu wielkiego *Hallelu*, który przypada na moment drogi Jezusa z uczniami do Ogrodu Oliwnego (Mt 26,30)¹⁰.

Ważnym elementem określenia zbieżności Ostatniej Wieczerzy z Paschą jest odniesienie do daty sprawowania Paschy i Jezusowej Ostatniej Wieczerzy, gdzie pojawią się pewne niejasności. Ewangelie synoptyczne przekazują, że Jezus spożywał Wieczerzę w wieczór pierwszego dnia Przaśników, w którym w świątyni zabijano baranki. Według tej chronologii dniem tym był czwartek¹¹. Inną wersję przedstawia natomiast św. Jan. Ukazuje on bowiem, że śmierć Chrystusa dokonała się dokładnie wtedy, kiedy na dziedzińcu świątyni zabijano baranki ofiarne, czyli koło godziny 15. W myśl tekstu Janowego (J 18,28) posiłek paschalny miał miejsce w piątek wieczorem. We współczesnej egzegezie można spotkać kilka wyjaśnień tej rozbieżności (między innymi na podstawie różnych kalendarzy, jakie były w użyciu w Jerozolimie za czasów Chrystusa)¹². Dla niniejszego tekstu ważne jest

7. Por. R. Pietkiewicz, *Biblijne przekazy o ustanowieniu Eucharystii: studium egzegetyczno-teologiczne*, „Wrocławski Przegląd Teologiczny”, 2009, t. 17, nr 2, s. 81-82.

8. Por. tamże, s. 83.

9. Por. P. Benoit, *Opisy ustanowienia Eucharystii*, s. 337.

10. Por. R. Pietkiewicz, *Biblijne przekazy o ustanowieniu Eucharystii*, s. 84.

11. Por. Benedykt XVI, *Jezus z Nazaretu : od wjazdu do Jerozolimy do Zmartwychwstania*, Kielce 2011, s. 119.

12. Najsłynniejsze w tym względzie były badania A. Jaubert. Zwróciła ona uwagę na kalendarz kapłański zawarty w *Księdze Jubileuszów*, który nie uwzględnia obrotów księżyca. W myśl tego każdy rok ma 364 dni, dwa miesiące po 30, jeden miesiąc 31, kwartał 91 dni, 13 tygodni, a każdy rok 52 tygodnie. Konsekwencją tego jest, iż święta liturgiczne obchodzone są w ten

jedynie to, iż wszystkie relacje Nowego Testamentu opisujące Ostatnią Wieczerzę ukazują celebrowanie tego wydarzenia w atmosferze święta żydowskiej Paschy¹³.

2. Biblijny fundament słów konsekracji

Opis ustanowieniu Eucharystii w czasie Ostatniej Wieczerzy można znaleźć w Ewangeliach synoptycznych oraz w *Pierwszym Liście św. Pawła do Koryntian*. Te relacje, mimo iż przekazują to samo wydarzenie, czerpią z zupełnie odmiennych tradycji. Relacja *Ewangelii wg św. Mateusza* (Mt 26, 26-29) i *Marka* (Mk 14,22-25) różnią się od *Ewangelii wg św. Łukasza* (Łk 22,15-20) i *1 Listu św. Pawła do Koryntian* (1 Kor 11,23-25). Relacje te ukształtowane są wg dwóch tradycji, posiadają wspólne źródło: pierwsza – palestyńska zawiera w sobie *Marka* (Mk) i *Mateusza* (Mt) oraz pochodzi ze środowiska judeochrześcijańskiego. Druga tradycja – antiocheńska zawiera relacje *Łukasza* (Łk) i *1 List do Koryntian* (1 Kor) i pochodzi ze środowiska nawróconych na chrześcijaństwo pogan z Antiochii Syryjskiej¹⁴. Różnice w relacjach oraz w przekazaniu samych słów konsekracji pojawiły się w wyniku uczestnictwa w liturgii w poszczególnych pierwotnych wspólnotach¹⁵.

sam dzień tygodnia. 15 Nisan zawsze wypada w środę, a więc we wtorek odbyła się Ostatnia Wieczerza. Ponadto chronologia zawarta u Mk, wskazuje na wtorek, gdyż kończy się wtedy opis ewangeliczny, a po drugie niweluje to trudność pogodzenia wielu wydarzeń w kilku godzinach. Za wtorkową argumentacją są *Dydaskalia* Apostolskie, które datują Wieczerzę na wtorek. Przekładaniu Wieczerzy z czwartku na wtorek sprzeciwia się starożytna tradycja czwartku, której istnienie można wyraźnie stwierdzić już w II wieku. Por. tamże, s. 120-123.

13. Innym problemem o charakterze chronologicznym jest bez wątpienia pogodzenie paschalnego charakteru Ostatniej Wieczerzy z wydarzeniami, które dokonały się bezpośrednio po jej zakończeniu. Przyjmując piątek jako pierwszy dzień święta niemożliwe wydaje się, by Szymon Cyrenejczyk wracał z pola, odbyła się rada Sanhedrynu, egzekucja i pogrzeb Jezusa. Przeprowadzone badania egzegetyczne wykazują, iż wymienione wydarzenia miały miejsce. Przyjmując, że spożywana Wieczerza była ucztą paschalną, to Jezus nadał jej nowy wymiar i charakter. Obrzęd łamania chleba staje się konsekracją, a kielich błogosławieństwa - kielichem Krwi Pana. Uczniowie zgromadzeni na uczcie spożywali więc prawdziwe Ciało i Krew Jezusa, które były przypieczętowaniem nowego przymierza zawartego przez Jezusa między Bogiem, a ludzkością. Odpowiedź na pytanie, czy Ostatnia Wieczerza była ucztą paschalną, jest trudnym do ustalenia, to jednak po wnikliwej analizie można przyjąć odpowiedź twierdzącą. Zob. M. Rosik, *Pierwszy list do Koryntian*, w: *Nowy Komentarz Biblijny*, red. A. Paciorek, Częstochowa 2009, s. 379-380.
14. Por. P. Benoit, *Opisy ustanowienia Eucharystii*, s. 332-334. Szerzej zob. E. Mazza, *Dall'Ultima cena all'Eucaristia della Chiesa*, Bologna 2014, s. 34-39.
15. Por. R. Pietkiewicz, *Biblijne przekazy o ustanowieniu Eucharystii*, s. 80. Szerzej zob. E. Mazza, *La celebrazione Eucaristica : Genesi del rito e sviluppo dell'interpretazione*, Roma 1996, s. 46-47.

Relacja Łk i 1 Kor zawiera w sobie pewne zbieżności, które można przedstawić w następujący sposób:

- Jezus, wzięwszy chleb odmówił „dziękczynienie” (gr. *Eucharistesas*), a nie „błogosławieństwo” (gr. *eulogeses*). To słowo można odnaleźć w tradycji Mk i Mt;
- Treści wypowiedziane nad chlebem i kielichem są do siebie bardzo zbliżone, pojawiają się jedynie drobne zmiany stylistyczne. W Łk zawarta jest pełniejsza formuła stylistyczna „które za was będzie wydane”, zaś tylko u Pawła krótsza formuła „za was”. Wyrażają one sens ofiarny śmierci Chrystusa. W modlitwie nad kielichem tylko u Łk można zauważyć formułę: „która za was będzie wylana”;
- Stwierdzenie wyrażające nakaz zawarte jest raz u Łk i dwa razy u św. Pawła: „To czyńcie na moją pamiątkę”;
- W formułach Łk i Pawła ustanowienie Eucharystii odbyło się „po wieczerzy, które to w sposób szczególny odnosi się do śmierci Jezusa”¹⁶.

Tekst zawarty w 1 Kor jest najstarszym zachowanym dokumentem o ustanowieniu Eucharystii pochodzącym z około 56 roku¹⁷. Święty Paweł przedstawia Koryntianom przekaz Wieczerzy Pańskiej, jako słowo Pana i prezentuje je jako objawienie pośrednie, czyli pochodzące z tradycji, jaką sam otrzymał. Bardzo ważne jest, iż fragment opisujący ustanowienie Eucharystii zawarty w 1 Kor 11,23-27 odbiega od języka i stylu całego listu, co wskazuje, że pochodzi on z tradycji apostoelskiej. Paweł słowa te otrzymał, a później wiernie przekazał chrześcijanom mieszkającym w Koryncie. Potwierdzeniem tego jest użyte tutaj greckie słowo *anamnesis*. Nie należy ono do języka Pawła, który zwykle używa w tym znaczeniu rzeczownika *mneia*¹⁸.

Z analizy tekstów wynika, iż relacje Łk – 1 Kor są od siebie zależne i mogą pochodzić z tego samego źródła bądź z tej samej tradycji. Zawierają w sobie najstarsze sformułowania eucharystyczne. Potwierdzeniem może być brak podobieństwa w słowach wypowiedzianych nad chlebem i kielichem. Zakładając, iż pochodzą z tej samej tradycji, musiały istnieć wcześniej niż powstanie 1 Kor. Przyjmuje się, że redakcja tekstu przekazanego przez tradycję Łk – 1 Kor nastąpiła ok. roku 40 w Antiochii. Tekst św. Łukasza jest ponadto starszy od tekstu św. Pawła i wierniej oddaje oryginalne brzemienie słów Chrystusa. Zapisane przez Pawła dwukrotnie polecenie Chrystusa: „To czyńcie na moją pamiątkę” ma wyraźne tendencje paralelizujące. Zapewne w tradycji pierwotnej nakaz ten

16. Por. J. Kudasiewicz, *Eucharystia : wydarzenie – teologia – praktyka w świetle Biblii*, „Znak”, 2005, t. 9, nr 604, s. 16.

17. Por. F. Sieg, *Jezus ustanawia Eucharystię i ogłasza Nowe Przymierze*, „Studia Bobolanum”, 2007, t. 18, nr 1, s. 84.

18. Por. H. Żukowski, *Uczestnictwo w Eucharystii wg 1Kor 11,17-34*, „Studia Teologiczne Białystok Drohiczyn Łomża”, 2006, nr 24, s. 7.

był pojedynczy, a powtórzenie go przez Pawła świadczy o rytualizacji tego tekstu w celu lepszej harmonizacji słów wypowiedzianych nad chlebem i nad kielichem¹⁹.

Ujęcie przekazu Ostatniej Wieczerzy wg Marka i Mateusza ma również szereg podobieństw i zbieżności. Można wyróżnić następujące:

- Obydwa przekazy mają wyraźne zabarwienie semickie, na co wskazują użyte w tekście sformułowania i zwroty: błogosławiąc (gr. *eologesas*), za wielu (gr. *peri pollon*), przymierze (*diatheke*), zaprawdę, mówię wam (gr. *amen lego hymin*);
- Słowa wypowiedziane w czasie konsekracji chleba są identyczne;
- Słowa konsekracji kielicha są zgodne co do treści. Zarówno Mt, jak i Mk łączą z kielichem ofiarniczy charakter śmierci Chrystusa ukazując to dzięki terminowi „za wielu” (gr. *hyber – peri*). U Mt można zauważyć dodatek „na odpuszczenie grzechów”.

Zestawiając relacje Mt i Mk, można zauważyć podobieństwo przekazów. Wiadać w nich pracę zarówno teologiczną, jak i stylistyczną pierwszego ewangelisty. Zabarwienie semickie w obydwu przekazach – szczególnie widoczne u Mk – świadczyć może o tym, że ewangelista swoją relację o Eucharystii przejął z tradycji jerozolimskiej. Według opinii badaczy tradycja jerozolimka uchodzi za późniejszą od antiocheńskiej, lecz pojawiające się semityzmy wskazują na jej starożytność²⁰.

Z opisów Mk i Mt wynika także, że konsekracja kielicha nastąpiła po konsekracji chleba, natomiast w tradycji 1 Kor i Łk konsekracja kielicha następuje po wieczerzy w pewnym odstępie czasowym. Trudność w rozumieniu tego tłumaczona jest zwykle zachowaniem tego, co istotne, nie zważając na odstęp czasowy.

Oprócz opisanych wyżej słów Chrystusa także inne gesty i słowa wykonane i wypowiedziane podczas Ostatniej Wieczerzy nie mają potwierdzenia w dotychczasowym rytuale Paschy żydowskiej. Celebracji przewodził Jezus, choć nie był On ojcem Apostołów, ani głową rodziny. Ewangeliczne opisy nie wspominają również o baranku paschalnym. W zamian tego pojawiają się słowa Jezusa, który wskazuje na siebie jako baranka paschalnego. Najbardziej paradoksalnym w kontekście całej tradycji Starego Testamentu jest natomiast nakaz picia Krwi Jezusa. Uczniów Chrystusa, jako Żydów obowiązywał jednoznaczny zakaz spożywania krwi (Kpł 17,11-12, Dz 15,28-29). Zakończenie Wieczerzy nastąpiło też po wypiciu trzeciego kielicha, kiedy to Jezus wyszedł z uczniami z Wieczernika. Można więc powiedzieć, że w ten sposób Jezus wskazał na nowy kielich, którym miał stać się Jego krzyż. W tym znaczeniu Pascha Jezusa wskazuje na nowe rzeczy, których

19. Por. J. Kudasiewicz, *Teksty ustanowienia Eucharystii*, w: *Biblia o Eucharystii*, red. S. Szymik, Lublin 1997, s. 64-65.

20. Por. tegoż, *Eucharystia. Wydarzenie – teologia – praktyka w świetle Biblii*, „Znak”, 2005, t. 9, nr 604, s. 18.

Bóg dokonuje, realizując swój plan zbawienia człowieka²¹. Ostatnia Wieczerza więc posiada głębokie zakorzenienie w tradycji paschalnej Starego Testamentu, mimo że nie wszystkie jej obrzędy odpowiadały ówczesnemu rytuałowi Paschy żydowskiej.

Do ustanowionych przez Jezusa obrzędów Kościoł na przestrzeni dziejów dodawał całą oprawę obrzędowo-modlitewną zaczerpniętą z uczt żydowskich, nabożeństw synagogałnych i zwyczajów innych środowisk. Dlatego ważne jest uwzględnienie kontekstu kulturowego, w którym sakramentalne gesty profetyczne Jezusa były wcielane w życie²².

3. Analiza słów konsekracji w Mszałe Pawła VI

Narratio institutionis nie jest przekazem relacji z Ostatniej Wieczerzy, ale należy je traktować jako kontynuację i aktualizację czynów Jezusa z Wieczernika. Słowa zaczerpnięte od Apostoła – *dzięki czynił* – wskazują na szerszą intencję Jezusa, aniżeli zwykły przekaz historyczny. Tym głębszym sensem jest odniesienie do takiego sposobu modlitwy. Wypełniając nakaz przekazany na kartach Pisma Świętego, Kościół rzeczywiście czyni to, co On polecił, a nie informuje o przebiegu Ostatniej Wieczerzy. Jest proklamacją radosnej Nowiny. Całość *Narratio institutionis* jest formą sakramentalną, co powoduje „strefę psychicznego pokoju i pewności dla uczestników Eucharystii. (...) Jednak słowa Pana: «Bierzcie i jedzcie (...) To jest (...) Ciało moje (...) Bierzcie i pijcie (...) To jest (...) kielich Krwi mojej» stanowią jej istotne słowa, są konieczną i upewniającą strefą, owym *requiritus et sufficit*”²³.

Przekazy ewangelijne podają cztery frazy związane ze słowami ustanowienia Eucharystii: Mt 26,26-28; Mk 14, 22-24; Łk 22,19-20; 1Kor 11,23-26. Z analizy tych czterech tekstów wynika, iż zawierają pewne różnice. Nowy Testament nie podaje jednej formuły konsekracyjnej, lecz każdy z tekstów ma własną²⁴.

Odnowa liturgiczna po Soborze Watykańskim II wprowadziła zmiany do brzmienia słów konsekracji oraz postanowiła zachować jednakowe brzmienie w każdej z Modlitw eucharystycznych, przy różnorodnym opowiadaniu o usta-

21. Por. A. Proniewski, *Ostatnia wieczerza Jezusa w kontekście żydowskiej uczyty paschalnej*, „Rocznik Teologii Katolickiej”, 2007, nr 6, s. 65.

22. Por. tamże, s. 67.

23. A. Rojewski, B. Nadolski, S. Cichy, *Opowiadanie o ustanowieniu i konsekracja w Mszałe Pawła VI*, „Collectanea Theologica”, 1988, t. 58, nr 1, s. 90-91.

24. Por. J. Stefański, *Nowe Modlitwy eucharystyczne w mszałe Pawła VI*, w: *Nowe Modlitwy Eucharystyczne Mszału rzymskiego*, red. H. Sobeczko, Opole 2005, s. 63.

nowieniu²⁵. W rozumieniu pastoralnym, by uniknąć niepotrzebnego zamieszania i niezrozumienia u wiernych oraz praktycznym – ułatwienie zapamiętania przez celebransa formuły konsekracji²⁶.

Narratio institutionis w mszale Pawła VI:

<p>„Qui, pride qaum paterétur, accépit panem in sanctas ac venerábiles manus suas, et elevátis óculis in cælum ad te Deum Patrem suum omnipoténtem, tibi grátias agens benedíxit, fregit, deditque discíplulis suis, dicens:</p> <p>ACCÍPITE ET MANDUCÁTE EX HOC OMNES: HOC EST ENIM CORPUS MEUM, QUOD PRO VOBIS TRADÉTUR.</p> <p>Símili modo, postquam cenátum est, accípiens et hunc præclarum cálicem in sanctas ac venerábiles manus suas, item tibi grátias agens benedíxit, deditque discíplulis suis, dicens:</p> <p>ACCÍPITE ET BÍBITE EX EO OMNES: HIC EST ENIM CALIX SÁNGUINIS MEI NOVI ET ÆTÉRNI TESTAMÉNTI, QUI PRO VOBIS ET PRO MULTIS EFFUNDÉTUR IN REMISSIÓNEM PECCATÓRUM. HOC FÁCITE IN MEAM COMMEMORATIÓNEM²⁷.</p>	<p>„On to w dzień przed męką wziął chleb w swoje święte i czcigodne ręce, podniósł oczu ku niebu, do Ciebie, Boga, swojego Ojca wszechmogącego, i dzięki Tobie składając, błogosławił, łamał i rozdawał swoim uczniom, mówiąc:</p> <p>BIERZCIE I JEDZCIE Z TEGO WSZYSCY: TO JEST BOWIEM CIAŁO MOJE, KTÓRE ZA WAS BĘDZIE WYDANE.</p> <p>Podobnie po wieczerzy wziął ten przesławny kielich w swoje święte i czcigodne ręce, ponownie dzięki Tobie składając, błogosławił i podał swoim uczniom, mówiąc:</p> <p>BIERZCIE I JEDZCIE Z NIEGO WSZYSCY: TO JEST BOWIEM KIELICH KRWI MOJEJ NOWEGO I WIECZNEGO PRZYMIERZA, KTÓRA ZA WAS I ZA WIELU BĘDZIE WYLANA NA ODPUSZCZENIE GRZECHÓW. TO CZYŃCIE NA MOJĄ PAMIĄTKĘ²⁸.</p>
--	--

Konsekracja chleba w Mszale Pawła VI odpowiada biblijnym przekazom wszystkich synoptyków oraz przekazowi św. Pawła w 1 Liście do Koryntian – *Hoc est enim Corpus meum*²⁹. Z opisu ustanowienia zostały przeniesione do słów konsekracji *Accipite et maducate* z przekazu Mateuszowego, przy czym słowo *manducate* zostało zastąpione wyrażeniem *comedite*. Została również dołożona fraza *Quod pro vobis tradetur* z przekazu Ewangelii wg św. Łukasza, gdzie można znaleźć zastąpione słowo *tradetur* – *datur*. *Ex hoc omnes* również z Ewangelii wg św. Mateusza ze słów konsekracyjnych wina. Słowa konsekracji wina zawierają również element z opisu ustanowienia. Odniesienie biblijne *accipite* z tradycji Mk-Mt ze słów konsekracji chleba; *bibite ex eo omnes* z przekazu św. Mateusza,

25. Por. A. Jankowski, *Novi et aeterni Testamenti*, „Roczniki Biblijne i Liturgiczne”, 1957, t. 10, nr 3, s. 171.

26. Por. J. Stefański, *Nowe Modlitwy eucharystyczne w mszale Pawła VI*, s. 66-67.

27. Mszał Rzymski dla diecezji polskich, wydanie drugie poszerzone, Poznań 2009, s. 575.

28. Missale Romanum ex decreto Sacrosancti Oecumenici Concilii Vaticani II instauratum auctoritate Pauli PP. VI promulgatum Ioannis Pauli PP. II cura recognitum, editio typica tertia, Watykan 2002, s. 308*-309*.

29. Mszał Rzymski dla diecezji polskich, wydanie drugie poszerzone, Poznań 2009, s. 575.

gdzie zaimek wskazujący *eo* został zastąpiony zaimkiem *hoc*. Słowa konsekracji kielicha kończą się rozkazem Jezusa z przekazu Łk – 1 Kor: *Hoc facite in meam commemorationem*.

Tradycja zachodnia, odmiennie do tradycji wschodniej kładzie nacisk na słowa Chrystusa, które mają charakter konsekracyjny. Święty Ambroży w *De Sacramentis* silnie podkreśla, że konsekracja dokonuje się mocą słów Jezusa, którymi posługuje się kapłan. We współczesnej teologii podkreśla się walor konsekracyjny całej Modlitwy eucharystycznej ze szczególnym zaznaczeniem konsekracji oraz uwypukla się jedność, działanie Ducha Świętego w całej Modlitwie eucharystycznej³⁰. Święty Izydor z Sewilli († 636) ujmował Eucharystię, jako *bona gratia*, co spowodowało przesunięcie rozumienia Eucharystii z całej sprawowanej Ofiary na same słowa konsekracji. W takim rozumieniu Eucharystia zaczęła oznaczać same Postacie konsekrowane. Na odmiennym stanowisku opierał się Cyprian, który przez Eucharystię rozumiał całą Modlitwę Eucharystyczną. Ewolucja liturgii ukazała znaczną liczbę przykładów *verba institutionis*, które charakteryzowały się poszerzaniem słów konsekracji. Tendencja ta była spowodowana ubiblijnieniem, symetrycznością słów konsekracji oraz ich upiększaniem³¹.

Teologia XX wieku wskazała na jeden z najważniejszych elementów Modlitwy eucharystycznej, jakim jest jedność. Formuły konsekracji chleba i wina są częścią Modlitwy eucharystycznej, która jest modlitwą uświęcenia i składania dziękczynienia. Przy wypowiedzaniu słów konsekracji nie można ich rozumieć jako zwykle odczytanie wypowiedzianych przez Jezusa słów, ale jako czynienie, uobecnianie zbawczego misterium Jezusa Chrystusa³².

4. Znaczenie słów konsekracji dla owocnego przeżywania Eucharystii

Słowa konsekracji mają swój początek i korzenie w słowach przekazanych na kartach Pisma świętego przez Jezusa Chrystusa w czasie Ostatniej Wieczerzy. Nakaz powtarzania słów i gestów Jezusa spowodował rozwój Eucharystii, by w odpowiednim miejscu i czasie była dobrze rozumiana i przeżywana³³. Sformułowanie słów konsekracji jest pamiątką wiernego i starannego przekazu przez autentyczną tradycję. Z przeprowadzonych wyżej rozważań można wysunąć następujące wnioski:

30. Por. B. Nadolski, *Liturgika*, t. 4, Poznań 2011, s. 269.

31. Tamże, s. 268.

32. Tamże, s. 268.

33. Zob. D. Kielb, A. Pawlak, *Eucharystia w życiu i posłannictwie Kościoła*, Rzeszów 2021.

- Słowa konsekracji zostały przekazane przez Jezusa w czasie Ostatniej Wieczerzy. Jezus, celebrując Ostatnią Wieczerzę, sprawował ją w kontekście żydowskiej Paschy, nadając jej nowy charakter. Ostatnia Wieczerza jest modelem i punktem odniesienia dla chrześcijańskiej Eucharystii. Uczniowie Chrystusa, celebrując Eucharystię, są zarazem posłuszni Jego nakazowi: „Czyńcie to na moją pamiątkę” (1Kor 11,24) Słowa konsekracji sprawiają, że każdorazowe celebrowanie Eucharystii pozwala uczestniczyć w tej samej Ofierze Jezusa Chrystusa na krzyżu.

- Słowa konsekracji we wszystkich tradycjach liturgicznych posiadają mocny fundament biblijny. Oparte na dwóch tradycjach: palestyńskiej (Mateusz, Marek) oraz antiocheńskiej (Łukasz, 1 List do Koryntian), nigdy nie były one dosłownymi cytatami biblijnymi, ale są liturgiczną interpretacją opisów Ostatniej Wieczerzy. Kościół nigdy też nie poddawał w wątpliwość biblijnego pochodzenia słów konsekracji. Stał na straży wiernego ich przekazu zgodnie z poleceniem Jezusa, aby powtarzać te same gesty i słowa, które zostały przez Niego wybrane i wypowiedziane dokonane w czasie Ostatniej Wieczerzy.

- Kościół łaciński stoi niezmiennie na stanowisku, że słowa konsekracji przekazane przez Jezusa w Wieczerniku i powtarzane podczas sprawowania każdej Eucharystii uobecniają żywego i prawdziwego Boga. Ta realna obecność jest wynikiem mocy sprawczej, jaką posiadają słowa konsekracji oraz mocy sukcesji apostołskiej. Moc święceń kapłańskich sprawia, że nakaz Jezusa z Wieczernika może być powtarzany, a Jego zbawcza pamiątka uobecniata w każdym miejscu na świecie.

- Zrozumienie słów konsekracji i roli, jakie pełnią, sprzyja owocnemu uczestnictwu w Eucharystii. Takie przeżywanie Ofiary Mszy świętej posiada wymiar mocno wychowawczy i pedagogiczny, kształtując postawy i zachowania chrześcijan³⁴.

Niniejsze opracowanie było próbą przedstawienia słów konsekracji i ich historii, znaczenia oraz roli, jaką odgrywają w Modlitwach eucharystycznych. Nie wyczerpuje ono jednak całości problematyki związanej z zagadnieniami związanymi z pochodzeniem słów konsekracji, ich kompozycją, miejscem w strukturze anafory różnych tradycji i znaczeniem teologicznym. Wszystkie te zagadnienia mogą zostać pogłębione w studiach, które zostaną przeprowadzone w przyszłości.

Bibliografia

Katechizm Kościoła Katolickiego, Poznań 1994.

Benedykt XVI, *Jezus z Nazaretu: od wjazdu do Jerozolimy do Zmartwychwstania*, Kielce 2011.

34. Zob. P. Ślawnski, *Pedagogiczny wymiar Eucharystii*, w: *Eucharystia w życiu i posłannictwie Kościoła*, red. D. Kiełb, A. Pawlak, Rzeszów 2021, s. 176.

- Benoit P., *Opisy ustanowienia Eucharystii*, w: *Biblia dzisiaj*, red. J. Kudasiewicz, Kraków 1969, s. 332-362.
- Bergamini A., *Chrystus – świętem Kościoła. Rok liturgiczny. Historia, celebracja, teologia, duchowość, duszpasterstwo*, Kraków 2003.
- Jankowski A., *Novi et aeterni Testamenti*, „Ruch Biblijny i Liturgiczny”, 1957, t. 10, nr 3, s. 169-179.
- Kiełb D., Pawlak A., *Eucharystia w życiu i posłannictwie Kościoła*, Rzeszów 2021.
- Kudasiewicz J., *Eucharystia. Wydarzenie – teologia – praktyka w świetle Biblii*, „Znak”, 2005, t. 9, nr 604, s. 15-32.
- Kudasiewicz J., *Teksty ustanowienia Eucharystii*, w: *Biblia o Eucharystii*, red. S. Szymik, Lublin 1997, s. 63-82.
- Mazza E., *Dall’Ultima cena all’Eucaristia della Chiesa*, Bologna 2014.
- Mazza E., *La celebrazione Eucaristica : Genesi del rito e sviluppo dell’interpretazione*, Roma 1996.
- Missale Romanum ex decreto Sacrosancti Oecumenici Concilii Vaticani II instauratum auctoritate Pauli PP. VI promulgatum Ioannis Pauli PP. II cura recognitum, editio typica tertia*, Watykan 2002.
- Mszał Rzymski dla diecezji polskich, wydanie drugie poszerzone*, Poznań 2009.
- Nadolski B., *Liturgika*, t. 4, Poznań 2011.
- Pietkiewicz R., *Biblijne przekazy o ustanowieniu Eucharystii: studium egzegetyczno-teologiczne*, „Wrocławski Przegląd Teologiczny”, 2009, t. 17, nr 2, s. 77-91.
- Proniewski A., *Ostatnia wieczerza Jezusa w kontekście żydowskiej uczyty paschalnej*, „Rocznik Teologii Katolickiej”, 2007, nr 6, s. 57-67.
- Ślawski P., *Pedagogiczny wymiar Eucharystii*, w: *Eucharystia w życiu i posłannictwie Kościoła*, red. D. Kiełb, A. Pawlak, Rzeszów 2021, s. 175-194.
- Rojewski A., Nadolski B., Cichy S., *Opowiadanie o ustanowieniu i konsekracja w Mszału Pawła VI*, „Collectanea Theologica”, 1988, t. 58, nr 1, s. 89-98.
- Rosik M., *Pierwszy list do Koryntian*, w: *Nowy Komentarz Biblijny*, red. A. Paciorek, Częstochowa 2009, s. 363-381.
- Sieg F., *Jezus ustanawia Eucharystię i ogłasza Nowe Przymierze*, „Studia Bobolanum”, 2007, t. 18, nr 1, s. 81-95.
- Stefański J., *Nowe Modlitwy eucharystyczne w mszału Pawła VI*, w: *Nowe Modlitwy Eucharystyczne Mszału rzymskiego*, red. H. Sobeczko, Opole 2005, s. 39-69.
- Żukowski H., *Uczestnictwo w Eucharystii wg 1Kor 11,17-34*, „Studia Teologiczne Białystok Drohiczyn Łomża”, 24 (2006), s. 5-12.

Streszczenie

Opracowanie odnosi się do analizy słów konsekracji zawartych w Mszału Pawła VI i poszukiwania ich biblijnego fundamentu. Realizacja programu duszpasterskiego opartego na hasle: „Eucharystia daje życie” jest motywem stawiania wielu prakseologicznych pytań dotyczących Eucharystii, m.in.: uczestnictwa w niej, zaangażowania wiernych świeckich, celebracji przez kapłanów, oczekiwanych duchowych owoców, duchowego przeżywania. Zagadnienia te nie pretendują jednak do formułowania ostatecznych rozwiązań. Mają raczej formę dyskusji nad Eucharystią. Są także podstawą propozycji i postulatów prakseologicznych. W artykule w pierwszej kolejności dokonano wyjaśnienia paschalnych związków z Eucharystią. Zwrócono przy tym uwagę na żydowską Paschę, która stała się wzorem kształtującym Ostatnią Wieczerzę i rodzącą się Eucharystię. Następnie dokonano analizy przekazów biblijnych zawierających opis Ostatniej Wieczerzy, zestawiając z obecnie używanymi słowami konsekracji zawartymi w Mszału Pawła VI. Wykorzystując metodę analizy tekstu, wskazano paschalne i biblijne pochodzenie Słów konsekracji oraz uobecnienie Jezusowej Ofiary przez kapłanów Nowego Przymierza. Słowa konsekracji wpływają zasadniczo na uczestników sprawowanej Liturgii, dając możliwość autentycznego spotkania z Jezusem. Kwestia wpływu Słów konsekracji na uczestników i ich przeżywanie wymaga jednak pogłębionej refleksji opartej na badaniach empirycznych, które to pozwolą także uwzględnić dynamiczne zmiany mentalnościowe jakie zachodzą w społeczeństwie.

Słowa kluczowe: Słowa konsekracji, Eucharystia, Pascha, Ewangelia.

THE INFLUENCE OF THE WORDS OF CONSECRATION IN PAUL VI'S MISSAL ON THE EXPERIENCE OF THE SACRIFICE OF THE HOLY MASS

Summary

The study refers to the analysis of the Words of Consecration contained in Paul VI's Missal and the searching for their biblical foundation. The realization of "The Ministrative scheme in Poland" which is based on a motto "The Eucharist gives life" causes asking many praxeological questions in the Eucharist such as participation in the Eucharist, the worshippers' involvement, the celebration by priests, the expectation of spiritual effects and the spiritual experiencing. These issues are not in fact the final solution. They are rather like discussion about the Eucharist. They are also as a basic for praxeological proposals and demands.

Firstly in this article there is a clarification of the paschal relationship with the Eucharist. The attention was also paid on the Jewish Passover which has become the pattern that shaped the Last Supper and the emerging Eucharist. Next step was to make an analysis of the biblical words which include the description of the Last Supper and correlate them with the Words of Consecration from Paul VI's Missal that are currently used. Using the method of the text analysis, the paschal and biblical origin of the Words of Consecration was indicated and also the personification Jesus' Sacrifice by the priests of the New Covenant was shown. The Words of Consecration have the influence on participants during celebrated Liturgy, they are giving the possibility of an authentic encounter with Jesus. The question of the influence of the Words of Consecration on the participants and their experiences should be empirically tasted. It would allow to take into account dynamic changes in mentality in the society.

Key words: The Words of Consecration, the Eucharist, Passover.